
PAUL CELAN A FRANZ KAFKA JAKO KOSÍ BRATŘI

WELLING, Florian, „Vom Anblick der Amseln“. *Paul Celans Kafka-Rezeption*. Göttingen: Wallstein, 2019.

RADEK MALÝ

Název této recenze je v českém kontextu záměrně zavádějící – vždyť *Kosí bratři* jsou český animovaný dětský seriál z období normalizace. Těžko se však této reminiscenci ubránit při pohledu na obálku knihy s názvem *Vom Anblick der Amseln. Paul Celans Kafka-Rezeption*, jíž vévodí právě vyobrazení dvou vzájemně se pozorujících kosů na černé větvičce. Jaký je tedy vztah Celana a Kafky z pohledu titulních kosů a z pohledu autora této odborné monografie Floriana Wellinga?

Básník Paul Celan, jeden z nejinterpretovanějších autorů německy psané poválečné poezie, měl, jak známo, silný emotivní vztah k českým zemím (přes severočeskou emigraci své matky v době první světové války) a zejména k Praze, v níž nikoli neprávem viděl analogii v podobě kulturní symbiózy, jakou znal ze svého dětství a mládí z východoevropských Černovic. Střetávání se západního a východního vlivu, integrace židovského a německého živlu, pocit „utajeného centra střední Evropy“ – to vše vytvářelo v jeho duchovním a literárním světě město-utopii, které nikdy nenavštívil, ale o němž intenzivně snil a psal. Téměř vždy pak Praha v Celanově tvorbě rezonuje ve spojení s osobností a dílem Franze Kafky, autora Celanem mimořádně obdivovaného.

S Kafkovými texty se Celan seznámil již za svého mládí v Černovicích, avšak výrazněji se s nimi konfrontuje až za svého bukurešťského pobytu (květen 1945 až prosinec 1947). Zde přeložil do rumunštiny čtyři Kafkovy povídky, z nichž ozvuky textu „Výlet do hor“ mnozí badatelé spatřují ještě – přinejmenším v názvu – u Celanovy prózy *Rozhovor v pohoří* z roku

1959. Kromě toho Celan v Bukurešti psal v rumunštině básně v próze, za jeho života nepublikované, které svým stylem nápadně připomínají Kafkovy krátké povídky. Známy je rovněž doporučující dopis Alfreda Margul-Sperbera určený rakouskému spisovateli Otto Basilovi, který Paul Celan přinesl s sebou z Bukurešti do Vídně. Margul-Sperber zde Celanovy básně označuje jako „jediný lyrický pendant díla Kafkova“.

Celanův zájem o Kafku byl dlouhodobý, všestranný a intenzivní. Z počátku padesátých let je znám Celanův záměr napsat o Kafkově díle magisterskou práci; Kafka je často zmiňován v korespondenci s Franzem Wurmem, básníkem, který musel jako dítě Prahu opustit a koncem let šedesátých se tam vrátil, a o přetrvávajícím zájmu svědčí i Celanem vypisované kafkovsky zaměřené literárněvědné semináře na École normale supérieure z šedesátých let. Největší zdroj poznatků však v tomto směru představuje Celanova literární pozůstalost a především jeho knihovna (uloženo v Německém literárním archivu v Marbachu), jejíž položky dokládají soustavnost a intenzitu Celanova zaobírání se Kafkovým dílem.

Vcelku podrobně o všestrannosti vztahu obou spisovatelů vypovídá již příslušný oddíl v celanovské monografii *Celan-Handbuch* (2008), jejíž autoři vidí příčiny Celanovy fascinace Kafkou především ve dvou paralelách. Tou první je podobný vztah vlastní identity vzhledem k židovství – oba autoři pocházejí z židovských, téměř asimilovaných rodin a pro tvorbu i život obou je příznačné opětovné hledání, uvědomování si a pojmenovávání vlastní židovské identity. Druhou paralelu představuje srovnatelná situace jazyková – německý jazykový ostrov v českém, resp. rumunském prostředí.

Florian Welling se na tento již částečně zmapovaný terén pouští s odhodláním a dosahuje výsledků, které svědčí jak o jeho zaujetí pro téma, tak o preciznosti zvolených metod. Ve své obsáhlé knize (bezmála šest set stran!) nahlíží téma vztahu Celana a Kafky rozmanitými úhly pohledu s vyčerpávajícími a detailními znalostmi faktů čtenářsky vstřícným způsobem. Všechny zde zmíněné aspekty vzájemného vztahu obou spisovatelů jsou v knize shrnuty, rozvedeny a dovedeny do nejzazších důsledků v podobě kapitoly s názvem téměř sebeironickým: *Die Rezeption der Kafka-Rezeption*. Těž některé nepřesnosti z bohaté celanovsko-kafkovské literatury se dočkaly opravení.

Nejzajímavější je kniha na místech, která interpretují jednotlivé Celanovy básně. Zde také vězí „jádro pudla“ názvu celé Wellingovy monografie. *Vom Anblick der Amseln*, tedy *Z pohledu kosů*, tak se jmenuje báseň, kterou Paul Celan napsal během svého pobytu na psychiatrii v květnu roku 1965. Ačkoli se v ní jméno Franze Kafky neobjeví, je přímo nabitá odkazy na Kafkovo dílo, které čile komunikují přes několik desetiletí s autorovou aktuální situací. V těchto pasážích dokáže být Welling téměř napínavý. Věřme, že nejen pro poučeného čtenáře.